

A vadászi örökség

Dr. Benkő Ferenc*

I.

Száz éve született VADÁSZ Elemér, a hazai földtan kiemelkedő egyénisége, az iskolateremtő geológus. Hazánkban szinte már hagyományossá válik a kerek évfordulók megünneplése. Gyakran tapasztalható azonban, hogy ezek az ünnepi megemlékezések sok tekintetben formális jellegűvé válnak, mintha csak aktuálisan teljesítendő feladatot jelentenének.

A mostani megemlékezés, sőt: megemlékezés-sorozat azonban nem ilyen demonstráció jellegű. Lehangoló lenne, ha VADÁSZ Elemér-formátumú egyéniségekről csak minden 25, 50 vagy 100 évben emlékeznénk meg. Akkor szép és hasznos, akkor indokolt a megemlékezés, ha a jeles évfordulókat arra használják fel az érdekeltek és érintettek, hogy hitet tegyenek valakinek vagy valaminek a megbecsüléséről, mi több: személyes vállalásáról. Akkor van lehetőség ilyen megemlékezésre, ha az a személy vagy esemény, akiről vagy amiről megemlékezünk, méltó arra, hogy hitet tegyünk mellette, illetve az általa képviselt értékek mellett.

Odi seu amo (= gyűlölök vagy szeretek), mondhatnánk, költői szabadsággal némileg módosítva CATULLUS dilemmáját. Mert VADÁSZ Elemért lehetett és lehet szeretni vagy nem szeretni, csak egyet nem lehetett és nem lehet: nem venni tudomást róla, vagy éppen vitatni, hogy személyében olyan egyéniséggel van dolgunk, akinek működése meghatározó jelentőségű az ország XX. századi geológiájára.

VADÁSZ Elemér: korszakos jelenség a magyar geológiában. Élete és működése maga is több történelmi időszakot és tudománytörténeti korszakot fog át, s hatása tanítványain keresztül legalább az ezredfordulóig közvetlenül érvényesül.

Halála óta 15 év telt el. Ez maga is történelmi méretű idő (ha meggondoljuk, az egész HORTHY-korszak békés időszaka nem volt sokkal hosszabb ennél). Ez lehetővé teszi, hogy mintegy történelmi távlatból szemléljük életét és hatását, annak minden oldalával együtt, ahogyan ezt a természettudományos vizsgálat általa is mindig hangoztatott tárgyilagossága megkívánja, s ahogyan már a klasszikusok megfogalmazták: de mortuis nil, nisi bene. (= A halottakról vagy jól, vagy semmit.) Nálunk, ahol ezer emberből jó, ha tíz tud valamit latinul, de ezer latinul tudóból 990 rosszul tud, ehelyett azt szokták mondani,

* Eötvös L. Tudományegyetem, Földtani Tanszék, 1088 Budapest VIII. Múzeum körút 4/A.

hogy a halottakról vagy jót, vagy semmit. Pedig a klasszikus felfogás nem ilyen-féle hamis kegyeletet kíván. Nem *bonum* szerepel a mondásban, hanem *bene*: jól, azaz igazságosan, tárgyilagosan, féltetve immár a személyes érzelmeket.*

Tehát: harag és részrehajlás nélkül. Ezt kívánja meg a gentleman magatartás is: az érintett már nem tud reagálni sem az émelyítő dicséretre, sem az esetleges elfogult támadásra, vagy arra a mértéktelen, túlzó magasztalásra, amit életében nem kapott meg, — de nem is igényelt, amint nem is lett volna rá szüksége.

VADÁSZ Elemér tudományos tevékenységének, iskolateremtő és tudomány-szervező munkájának eredményeivel, közéleti szerepével, a hazai földtan művelésében és fejlesztésében betöltött jelentőségével számos kitűnő megemlékezés — előadás, tanulmány — foglalkozott, feltárva és értékelve mindazt, amit a vadász örökség jelent a magyar tudomány számára. Nem lehet a célunk sem az, hogy ezt megismételjük, sem az, hogy gyarlóbb módon újrafeldolgozzuk. Megkíséreljük azonban, hogy rámutassunk a vadász örökségnek arra a talán kevésbé tárgyyszerű oldalára is: mit hagyott ránk örökül VADÁSZ Elemér, a tudós és az ember. Mi az emberi magatartásában, emberségében és tudományos etikájában, ami segíthet bennünket feladataink megoldásában, nehézségeink leküzdésében.

II.

VADÁSZ Elemér, a tudós és az iskolateremtő geológus tudományos gondolkodásával és a szakma megbecsülésével olyan örökséget hagyott tanítványaira, amely ma is hat, és még hosszú ideig hatni fog az egész hazai földtani tudományos életben és a gyakorlati munkában. Távolról sem a teljesség igényével, csupán — nem egészen önkényesen — néhányat kiemelve ezek közül:

A *problémalátás* arra tanít, hogy a legegyszerűbb, leghétköznapibbnak tűnő rutinfeladat mögött is észre kell venni a szakmai problémát. Ez nemcsak széppé, érdekessé és vonzóvá teszi a feladatot, hanem céltudatossá is teszi a munkát: aki látja a problémát, látja a megoldás útjait is, ezért könnyebben és gyorsabban fog eljutni a megoldáshoz.

A *kritikai szemlélet* arra tanít, hogy csak a tényeknek higgyünk, nem pedig az esetleg mégoly nagy tekintélyeknek. Minden ítéletet bíráljunk felül saját tapasztalataink tükrében, s ne fogadjuk el őket kritika nélkül (igaz, ezt olykor szinte túlzásba is vitte).

A *kritikai szemlélet* alól saját magunk sem legyünk kivételek. Semmiféle presztízis- vagy tekintély-vesztéségtől való félelem ne legyen ok arra, hogy ragaszkodjunk megelőző, akkor talán mégoly meggyőzőnek tűnő megállapításainkhoz. Ha az új tények mást mondanak, ne restelljünk túllépni magunkon: magunk cáfoljuk meg magunkat. Ezzel tartozunk a tudományos igazságnak, de saját tudományos méltóságunknak is.

A *szintézis-teremtés* igénye arra tanít, hogy minden tényt gondosan mérlegelve alakítsuk ki azt a földtani képet, melybe megfigyeléseink a legjobban beilleszthetők, illetve melyet legjobban alátámasztanak: minden rész valamilyen nagyobb egység része (mintha csak ebben is, mint sok másban, korát megelőzve a „modern” rendszerelmélet profétája szólna belőle).

* Hogy a mondásnak ez a téves értelmezése mennyire általánosan elterjedt, mi sem jelzi jobban, mint az, hogy a BAKOS-féle Idegen szavak és kifejezések szótárában is a hibás magyar fordítás szerepel a helyes latin szöveg mellett, amint ez a fordítás szerepel a BOROS Z. szerkesztésében megjelent *Ab ovo usque ad mala* c. valamint a közelműtában megjelent *Vademecum latin szólas- és közmondásgyűjteményben* is.

A szintézis azonban mindig analízisen alapuljon. A tudományt és a tudást csak a kritika viszi előre, hogy a *tagadás tagadásával* magasabb szinten jusson el az új szintézishez. A továbbfejlesztést mindig a gyenge pontok keresése, az új, meggyőzőbb magyarázathoz szükséges tények megszerzése és vizsgálata teszi lehetővé.

A kritikai szemlélet és a tagadás tagadásán keresztül az új keresése arra tanít, hogy nem az a jó tanítvány, aki másolja mesterét, hanem az, aki megújítja azt, amit ő tett, hogy magasabb szinten más, egyéni módon folytassa azt, amit mestere elkezdett.

Munkájával is, életével is arra tanít, hogy a földtan az *elmélet és gyakorlat egységét* jelenti: minden, még a legelvontabbnak tűnő elméleti munkának is megvan, vagy meglesz a gyakorlati vonzata, amint semmiféle gyakorlati feladat nem végezhető el megfelelő elméleti felkészültség nélkül. Jól, eredményesen és színvonalasan legalábbis nem. Életében is időben sajátos módon váltja egymást a földtan tudományos, gyakorlati és pedagógiai oldala, hogy annak utolsó szakaszában szerves egységgé ötvöződjék.

„A leghatékonyabb azonnal elvégezzük” mottó annak a gyakorlattal foglalkozó szakembernek a vezérelve, aki tisztában van azzal, hogy a gyakorlati döntés legtöbbször időhöz kötött, ezért a gyakorlati geológusnak időre kell dolgoznia, és határozott választ kell adnia; ha alternatívákat ad, azokat neki kell rangsorolnia. A szobatudós éllete végéig elbogarászhat egy-egy részletkérdéssel (ha hagyják . . .), a gyakorlatlaltal foglalkozó kutató ezt nem engedheti meg magának — mert mások sem engedik meg neki.

A határozott állásfoglalás, az adott időben elért ismereti (tudás-) szinten való *állás- és összefoglalás igénye*, illetve vállalása arra tanít, hogy a tudomány sohasem tud tökéleteset alkotni, ezért a tökéletességre és teljességre való törekvés nem lehet mentség, még kevésbé indok az adott időben lehetséges állásfoglalás mellőzésére. Egy művészeti alkotás a maga idejében befejezett és tökéletes (már amelyik). Egy Mona Lisa, Niké vagy Pietà úgy szép és úgy befejezett, ahogyan LEONARDO, PAIONIOS vagy MICHELANGELO megalkotta. Ezeket nem kell megújítani, — vagy erre csak egy örült hazánkfia vállalkozhat, mint a Pietà esete tanúsítja.

A tudomány minden megismeréssel gazdagodik, bővül, változik és megújul — talán ezért is olyan szép és érdekes a tudományos munka. A befejezettség nemcsak a természet, hanem a tudomány számára is maga a halál.

A jelenségek okainak szervenélyes keresésével az *oknyomozó földtani gondolkodás* tudatos és következetes hazai megteremtője. Nem véletlenül választotta egyik legkiválóbb művének, A geológus munkájának mottójául a VERGILIUS- idézetet: Felix, qui potuit rerum cognoscere causas (= Boldog, aki meg tudta ismerni a dolgok okait). A földtani oknyomozás gyakorlati eszköze, az anyag — alak — folyamat megközelítési sor a tényeken alapuló *logikus földtani gondolkodásra* tanít — és tulajdonképpen a geológiai modellezés, illetve matematikai feladatmegoldás elvi alapját jelenti. Az anyag és alak kvantifikálása — a kvantitatív geológia alapja. Ha ehhez megfelelő modell járul, a folyamat matematikai úton lejártható.

Az, hogy a matematikában nem túlságosan jártas VADÁSZ Elemér a matematikai geológia, illetve számítógépes földtani feladatmegoldás megalapozójának tekinthető, csak azok számára lehet meglepetés, akik úgy vélik, hogy a matematikai geológiához a geológusnak egyben jó matematikusnak is kell lennie. Ez a polihisztor-ideál azonban aligha lehet korunk igénye. Mindenki a saját

szakmájának legyen mestere. A geológusnak jó geológusnak kell lennie, aki jól, azaz világosan, szabatosan és egyértelműen meg tudja fogalmazni a feladatot, logikusan megkülönböztetve és sorrendbe szedve a megoldás egyes lépéseit. Matematikai nyelvre majd lefordítja ezt az alkalmazott matematikus; ez a feladata. Ki-ki maga mesterségét folytassa — de jól. (Vagy talán erre is érvényes, amit LEONTIEFF a matematikai közgazdaságtanról mondott: ezzel azok foglalkoznak, akik nem elég jó közgazdászok ahhoz, hogy a problémát fel tudják ismerni és meg tudják fogalmazni, vagy pedig nem elég jó matematikusok ahhoz, hogy matematikával vagy fizikával foglalkozzanak.)

Még a szakirodalmi aprómunkát sem adta ki soha alberletbe asszisztenseinek vagy hallgatóinak. Sok tudósunkkal szemben nem is volt szüksége sok társszerzős cikkekre — ahol ő csak a nevét írta volna alá. (Talán nincs is társszerzős cikke!?) Az aprómunka igénye és megbecsülése nem ellentétes a szintézis-teremtés igényével. Ő azonban csak a reális alapokon álló szintézist becsülte, nem a talán csillogó, de üres fantáziálást. Ahhoz pedig, hogy legyen mit szintetizálni, aprómunka kell, nem is kevés.

Széles körű ismeretterjesztő tevékenysége arra tanít, hogy a tudományos munkának a tárgya ad rangot (persze az is, aki műveli . . .), nem pedig az, hogy kinek a számára készül. A szakmai munka minden szinten tudományos igényű.

A tudományos ismeretek társadalmi tudatosításának igénye veleszületett demokratizmusát tükrözi. Ebből következik a közérthetőség igénye és kettős követelménye:

— képesnek kell lennünk arra, hogy a legelvontabb kérdésekről is úgy tudjunk beszélni, hogy a szakmában nem járatosak is meg tudják érteni őket; ha valaki nem tudja magát érthetően kifejezni, rendszerint azt jelzi, hogy maga sincs tisztában a dologgal,

— a hazai szaknyelv, de vele a magyar nyelv művelése, az idegen szavak és kifejezések, a szakmai tolvajnyelv kerülése, elítélése, sőt szenvedélyes üldözése (tanításának ez a része bizony nagyon szégyellnivaló sorsra jutott, hallgatva és olvasva a mai zagyva mangol „szaknyelvet”).

III.

Nem kevésbé értékes az az örökség sem, melyet VADÁSZ Elemér, az ember hagyott ránk.

Tudatosan fel kell készülni a feladatokra:

— tudatosan készült geológusnak; nem is tette le a tanári vizsgáját, ahogyan az akkoriban általánosan szokás volt,

— tudatosan készült az oktatói pályára akkor is, amikor a két világháború között ez szinte teljesen irreális álomnak tűnt, hogy amikor üt az óra, teljes fegyverzetben állhasson elő. Másként aligha lett volna képes olyan átfogó művek hihetetlenül rövid idő alatti megalkotására, mint 1951 és 1957 közt, amikor nem kevesebb, mint hat kézikönyv került ki kezei közül.*

Az egyetemi oktatást szinte *elhivatottsággal* végezte, ahol az előadások tartása jelentette a szertartást. Nem is mulasztott soha órát, pedig sok és magas

* 1951: Kőszénföldtan (180 o.); Bauxitföldtan (130 o.)

1953: Magyarország földtana (402 o.); A földtan fejlődésének vázlata (120 o.)

1955: Elemző földtan (518 o.)

1957: Földtörténet-földfejlődés (848 o.)

közéleti elfoglaltsága volt. Számára azonban mindig az volt a mellékes, az oktatás az első, a mindenekelőtt való szent áldozat.

Egyszerűsége tanít — de nem együgyűsége; sem olyan értelemben, hogy akármiről van szó, csak egy üggyel tudunk előjönni (hány olyan „szakemberünk” van, aki akárhol van, mindig csak ugyanazt tudja hajtogatni), még kevésbé a primitívség értelmében. Az egyszerűség az ő számára a legmagasabbrendű igényességet jelentette, nemcsak tartalmi (szakmai), hanem formai tekintetben is. (Vö. pl. az értelmes és magyar szaknyelv igényét.)

Az *állandó önképzés*, a legmagasabbrendű továbbképzés szükségességére. Van, aki — a rá jellemző frazeológiát használva — magától „marha”, de szimpatikusabb, ha a nemtudásig, a magunk korlátainak felismeréséig az állandó megismeréssel jutunk el. Ez ti. magasabb szintű, s ezért magasabb rendű nemtudás. Csak egy kicsit fáradságosabb úton lehet megszerezni.

A *tudomány iránti határtalan alázatra* tanított, saját tudásunk véges és korlátozott voltát — éppen saját személyére vonatkozóan — szinte túlzóan is hangsúlyozva. Tudatlanságunk végtelen; újra felfedezzük azt, amit előttünk már jobban tudtak, írja 1966-ban, egyik levelében. A tudomány és a tudományos munka iránti szinte szerzetesi alázatának alapja talán az volt, hogy mindig tisztában volt azzal:

— a természettudományban minden, mégoly látványos megismerés ellenére oly sok még a megismerésre váró, hogy ahhoz képest szinte semmit sem tudunk,

— az öntelt technicista kérdéssel ellentétben a természetben nem tudunk uralkodni. (A természet, mint ENGELS mondja, drágán fizettet meg minden rajta aratott győzelmet.) De ha megismerjük — illetve: minél jobban megismerjük —, élni tudunk a természet felkínálta lehetőségekkel. Ezt a megismerést szolgálta minden erejével és igyekezetével.

A tudományt a régiek a szabad művészetek közé sorolták. VADÁSZT sokan vallják mesterüknek, pedig biztos, hogy nem mesteri, hanem művészi fokon művelte a tudományt.

Óriási irodalmi tevékenysége nem felszínes fecsegés és nem szakmai ködösítés, hanem mindig mélyenszántó ismeretközlés. Ez nemcsak *hihetetlen munkabírásról* tanúskodik, hanem szorgalmáról, aprólékos és semmiféle részletet el nem hanyagoló ismeretszerzésről. Olyan tulajdonságokról, melyek bárki által elsajátíthatók, ha van benne kellő akaraterő, következetesség, szakma-szeretet, a szakma iránti felelősség- és köteletségérzet. A zseni — GOETHE szerint — 10% tehetség és 90% szorgalom. Benne mindkettő megvolt. Zseni talán nem volt, nem is akart annak látszani; a szorgalom azonban bőven megvolt benne. Mert mit hozott, mit is hozhatott magával otthonról a székesfehérvári 14 gyermekes kékfestőmester, az iparos fia a tehetségen kívül? Azt, amiből az ipar szó maga is ered, amit eredetileg jelent: iparkodást, szorgalmat. Ez meg is maradt mindig benne — átplántálva tanítványaira is (több-kevesebb sikerrel).

Tehetséges volt-e a mai értelemben? Gyenge tanuló volt. (Szerencséje, hogy akkor élt. Ma fel sem vennék geológusnak a hozott pontszámmal és azzal a matematikai-fizikai affinitással, amivel rendelkezett.)

A szakmai beszűküléssel járó elmeredéssel szemben a *rugalmasságra*, a változások iránti fogékonyságra tanít. Ez teszi képessé az elvont tudományos munkával foglalkozó szakembert arra, hogy ha szükséges, hasonlóan magas szinten művelje a szakma gyakorlati oldalát, hogy amikor lehetséges és szükséges, egységbe ötvözze ezt a kettőt. Már azzal pezsgésbe hozta a tudományos életet, hogy az akkor általános német nyelvű (és szellemű) szakirodalommal

szemben (valójában: mellett) a francia szellem felé nyitott. Ez a nyitás jellemezte akkor is, amikor a hazai szakemberek az angol nyelvű szakirodalom bűvkörébe kerültek, ő a szovjet tudomány felé orientálódott.

Arra is tanít, hogy *soha*, a legreménytelenebbnek tűnő helyzetben *sem szabad feladni*. Mintha HEMINGWAY korai hőse lenne az a VADÁSZ Elemér, aki az egyetemről való eltávolítása után, valóban a mélypontra úrrá tudott lenni a mellőzöttség bénító hatásán; nem vált hűtlenné a szakmához — de önmagához sem. Vállalta a keserves megpróbáltatásokat, mert tudta, hogy a megismeréstől, saját maga képzésétől és a szakma benső művelésétől senki sem tudja sem eltiltani, sem visszatartani.

A PAPP Simon-perben tanúsított *személyes bátorsága*, amikor a felháborodástól, haragtól elkékiült arccal öklével verte az asztalt a tárgyaláson, hogy hitet tegyen a szakma igazáról, konformista világunkban példát mutat arra, hogy az igazságért, a meggyőződésért mindent kockára lehet, sőt kell is tenni. Pedig akkor valamivel nagyobb volt a kockázat, mint napjainkban.

Önzellen segítőkészség jellemezte nagy és kicsi felé egyaránt. Az egyszerű hallgató előtt is mindig nyitva volt az ajtaja (és a szíve, sőt ha a szükség úgy hozta magával, a tárcája is). Tudta, hogy a szellemi kincsek elajándékozása nem szegényít, hanem nagy hatásokkal megtérülő befektetés. Az igaz — s ez is pedagógiai érzékét dicséri —, segítése sohasem jelentette, hogy ő végzi el helyette a munkát. Rávezetett arra, hogyan lehet a feladatot úgy elvégezni, hogy az minden fáradságossága ellenére ne csak könnyűnek tűnjék, hanem érdekes és élvezetes is legyen — ez volt a nagy vadászti titok.

IV.

Kétségtelen, hogy VADÁSZ Elemért, az embert és a tudóst nemcsak az elmondottak jellemzik. Sok más pozitív vonást emelhetnénk ki, amint nem hallgathatjuk el az árnyoldalakat sem — hiszen nagy fának az árnyéka is nagy —, egyes személyek olykor szubjektivitástól sem mentes megítélését, a kritikai szemlélet túlzásait, a tekintély-elv tagadásának olykor már szinte emberileg sértő, a másik lebecsüléseig terjedő megnyilvánulásait, kiegyensúlyozatlan, nemegyszer szinte szélsőséges érzelmi megnyilvánulásait, melyben jól megfértek egymással a féktelen dühkitörések a könnyes meghatódásokkal, érzékenységet, a földtan talán túlzottan belterjes szemléletét, a szakma túlzottan nyitottá tételét, illetve tartását, az utódlás elhanyagolását stb. Mindez azonban csak arra int bennünket, hogy ne essünk ezekbe a hibákba.

Az ember csak hibáival, gyarlóságaival együtt teljes és azokkal együtt emberi. Elmondhatta ő is a klasszikus mondást: Homo sum, nihil humani a me alienum puto. Nem is lehet célunk, hogy rideg emlékművé merevítsük örökét, hanem sokkal inkább az, hogy kiemeljük belőle mindazt, ami segít abban, hogy jobban el tudjunk igazodni problémáink között, s segít azok megközelítésében és megoldásában.

Már életében geocézárként emlegették, amint emlegetik így ma is. Túlzás-e, vagy van valami reális mag is ebben a megállapításban? Ha igaz, jellemző arra a korra is, mely ezt lehetővé tette. MADÁCHCSAL szövege — igaz, ő a nőkre mondta — rá is érvényes lehet: „A jó sajátja, míg bűne a koré.” Azt azonban ne feledjük: ha a „geocézárság” azt jelentette, hogy mindent kézben akart tartani, legalább valóban kézben is volt tartva minden, méghozzá — el kell ismerni — jó kézben.

Ha azonban mérlegre tesszük a két oldalt, aligha kétséges, hogy VADÁSZ Elemér személyében a XX. század egyik legnagyobb magyar geológus-egyéniségét tisztelhetjük, aki művei és tevékenysége révén nemcsak életében, hanem még hosszú ideig meghatározó jelentőségű lesz a magyar geológiában, aki azok közé a kevesek közé tartozik, akik — mint SZABÓ József, MAURITZ Béla, SZÁDECZKY-KARDOSS Elemér — iskolateremtőként is megmaradnak mindannyiunk emlékezetében. S a költővel szólva ő is bízvást elmondhatná: Ifjú szívekben élek és mindig tovább . . .

Művei és működése alapvető és iránymutató volt és marad még sokáig a magyar geológiában. Az ismeretek fejlődésével persze egyik sem kerülheti el sorsát: valamikor bizonyára túllép rajtuk az idő, s fokozatosan tudománytörténeti emlékké válnak, amint ez a tudományos munka sajátossága. Amikor azonban ez bekövetkezik, valójában megújulnak, magasabb szinten születnek újja tanításai.

Nem avul el azonban emberi magatartása és tudományos (szakmai) etikája. Amíg földtannal foglalkoznak ebben az országban, mindkettő ösztönző példa marad minden szakmáját szerető földtani, természettudományi, de a tudomány bármely ágát művelő szakember számára.

A kézirat beérkezett: 1985. VIII. 23.

Vadász's inheritance

F. Benkő

On the centenary of the birth Elemér Vadász's not the professional (geological) side of the intellectual heritage of this distinguished representative of Hungarian geology is focussed on, but some aspects rather the scientist and man, who may be authoritative even today to fellow professionals in matters of scientific ethics and human behaviour are stressed.

It was Elemér Vadász, the scientist, who, by his personal example and his teaching, implanted into his disciples recognizing the problems; the need for a critical attitude, self-criticism included; the need a synthetic way of thinking, at the same time valuing the minor jobs as well; to prefer the objective synthesis to the idle fiction; the unity of theory and practice in geology; the necessity of taking a position and of advocating it; the logical seeking the reasons behind the things by approaching the material, the form and the process; the democratism of the science in the popularization of the knowledge by means of clear and simple composition. Elemér Vadász can be regarded as the first instinctive user and founder of the system theory in the Hungarian geology. By his logical and unambiguous approach it was really Elemér Vadász who largely contributed to the introduction of the modern mathematical methods in the various fields of Earth-sciences although he himself would have never admitted it.

Elemér Vadász as a man by his human attitude has set an example of a conscious and devout commitment to a profession; of the need for continuous selftraining, of austerity, simplicity of expression, modesty and boundless humility towards science; of being aware of the extreme limitations of one's knowledge and of one's having to be ready to admit this; of personal courage; of being firm in advocating one's principles; of heaving the moral strength to overcome the difficulties and of being self-denyingly ready to help.

It will be not marring of a feast if we do not refrain from mentioning Elemér Vadász's less favorable characteristics, since it is essential for the integrity of a portrait. This complex portrait will increasingly bring into prominence that we can honour in Elemér Vadász one of the greatest representative of the XXth century Hungarian geology, who brought about a school and started a new epoch in geological thinking. His scientific results and ideas may be outdated — this obeys the natural order of things in the science —, but the example he has set in scientific ethics and human attitude will never go out of date.

Manuscript received: 23th August, 1985.

Наследство Вадаса

Ференц Бенкё

В честь столетия со дня рождения Элемера Вадаса, выдающейся личности нашей геологической науки, в статье он показан не как специалист, а рассматриваются некоторые его черты как ученого и человека, которые и сейчас могут служить ориентиром для современных специалистов в отношении научной этики и поведения.

Элемер Вадас собственным примером ученого передавал своим ученикам искусство обнаружения проблем, необходимость критического мышления в т. ч. и по отношению к самим себе, стремление к синтезу, уважение к мелкой работе, необходимость в синтезе, обоснованных фактическим материалом вместе пустого фантазирования, единство теории и практики в геологических исследованиях, разработку своей точки зрения и ее отстаивание, логическое геологическое мышление с раскрытием причин явлений по линии вещество—форма—процесс, демократизм науки в ее популяризации путем ясного изложения. Элемер Вадас может считаться первым в области применения системного подхода, а также его основателем в отечественной геологии в том, как он почувствовал необходимость геологического обоснования математической геологии, даже если, может быть, ныне сам бы спорил резче всего с таким утверждением.

Своим человеческим поведением Элемер Вадас показывал пример, как нужно сознательно и с чувством долга брать на себя выполнение задач, как нужно постоянно увеличивать запас собственных знаний, показывал пример простоты, скромности и даже безграничного смирения перед наукой, сознания сильной ограниченности собственных знаний, неустанного трудолюбия, восприимчивости к изменениям и соответственной реакции на них, личной смелости, показывал пример, как при любых условиях отстаивать свои принципы, как обладать необходимой душевной силой для преодоления препятствий, как оказывать бескорыстную помощь.

Не будет нарушением памяти, если не скрыть некоторые отрицательные черты Элемера Вадаса; с ними человек может рассматриваться как цельная личность. Сопоставление обеих сторон еще более подчеркивает, что в нем можно видеть одного из крупнейших личностей венгерской геологии XX-го века, создавшей свою новую школу. Его достижения могут устареть — в науке это нормальное явление, — но не устаревает пример его научной этики и человеческого поведения.